

Aandacht voor verschil op school

Verbeter kansengelijkheid met Beschermjassen

Kitlyn Tjin A Djie

Irene Zwaan

© 2023, Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

NUR 812

ISBN folioboek 978 90 232 5919 0

ISBN ebook 978 90 232 5920 6

Uitgave: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen

Grafische verzorging en ebook: LINE UP boek en media bv, Groningen

Omslagontwerp: Elbert Niezen

Druk: Drukkerij Van Gorcum, Meppel

*Voor mijn moeder, Wilfriede Dolorita Tjin A Djie-Rank
(1922-2012)*

Door de dood van haar vader op haar zestiende, verloor ze hem en ook haar droom: docent worden. Samen met mijn vader bracht ze vele offers, emotioneel en financieel, om haar zes dochters te laten studeren, op hun 16e, ver van huis, in Nederland. Ze gunde ons de allerbeste onderwijskansen. Niet alleen voor haar eigen kinderen spande zij zich in, voor alle kinderen!

Inhoud

Voorwoord XI

*Door T.Y.S. Lama Gangchen Rinpoche
Tibetaanse Lama Healer*

Inleiding XII

Leeswijzer XIV

- Hoofdstuk 1 Kitlyns verhaal XIV
- Hoofdstuk 2 Beschermjassen XIV
- Hoofdstuk 3 Omgaan met diversiteit in de klas XIV
- Hoofdstuk 4 Het belang van familie XIV
- Hoofdstuk 5 Impact van ingrijpende gebeurtenissen XV
- Hoofdstuk 6 Empathie in de klas XV
- Hoofdstuk 7 Hoe krijg je verhalen op tafel? XV
- Hoofdstuk 8 Aan de slag XV
- Tips voor verdieping en verbreding XV

1 Kitlyns verhaal 1

- Bij de nonnen 2
- Ouderbetrokkenheid 2
- Middelbare school 3
- Beroepskeuze 4
- Familie is belangrijk 5
- Eten is een beschermjas 6
- Cultuurbegrip 7
- Kinderen zijn expert over hun familie 7
- Tot slot 8

2 Beschermjassen 9

- Wat zijn beschermjassen? 10
- Het ontstaan van Beschermjassen 10
- Een veilige omgeving creëren 11
- Praktische methoden 12
- Insluiten, vrij van oordelen 14
- Een biologisch proces 15
- Beschermjassen voor leerkrachten 16
- Tot slot 17

- 3 Omgaan met diversiteit in de klas** 19
Nederlands onderwijs in de jaren '20 20
Onderwijs voor iedereen 24
Anders kijken naar leerlingen 26
De school versus de familie van de leerling 29
'Vreemde anderen' in de klas 30
Uitsluiting ontrafelen 31
Veiligheid bieden op school 32
Tot slot 34
- 4 Het belang van familie** 37
Verlies van familiebesef 38
Ik- en wij-gerichte familiesystemen 39
Communicatie 40
Familieorganisatie 42
Ontregelaars 43
Parallellen tussen school en familie 44
Aandacht voor familie op school 45
Bewustzijn over opvattingen 46
Tot slot 47
- 5 Impact van ingrijpende gebeurtenissen** 49
Aandacht voor verlies 50
Rite de passage 50
Kwetsbaarheid in de liminele fase 52
Migratie: een bijzondere levensfaseovergang 53
Generaties in families 54
Generaties op school 55
Verbinden in de liminele ruimte 56
Op zoek naar de kernwaarden van school 57
Tot slot 59
- 6 Empathie in de klas** 61
Moraal is ouder dan de mens 62
Het vermogen je te verplaatsen in de ander 62
Egoïsme versus altruïsme 63
Wat kinderen nodig hebben 64
Empathie op school 64
Wat doet trauma met ons empathisch vermogen? 65
Wisselen van perspectief 66
Mimetische vermogens en ethnocentrische reflexen 68
Heilige huisjes 68
Je hernemen en in verbinding blijven 69
Waar word je geraakt? 71

Liefde als basis voor zelfvertrouwen	72
Lessen in empathie en compassie: niet-formele educatie	73
Tot slot	75

7	Hoe krijg je verhalen op tafel?	77
	Het belang van je verhaal kennen	78
	Couscouspedagogiek of cultureel responsief lesgeven?	80
	Veiligheid ervaren en creëren	81
	Verhalen van jonge kinderen in de klas	82
	Verhalen van wat oudere leerlingen	84
	De leerlingbegeleiding	85
	Het maken van een genogram	87
	De levenslijn en contextvragen	88
	Ouders en familie betrekken	89
	Tot slot	91

8	Aan de slag	93
	Een model	94
	Kitlyns verhaal	94
	Beschermjassen	95
	Omgaan met diversiteit in de klas	95
	Families	96
	Veranderingen	96
	Empathie	97
	Het verhaal	97
	Tot slot	98

Woord van dank	100
-----------------------	-----

Over de auteurs	101
------------------------	-----

Bronnen	102
----------------	-----

Inleiding

Wij Nederlanders denken dat we het goed doen en dat racisme een Amerikaans probleem is, maar dat valt tegen. We gaan er hier maar van uit dat ieder kind een eigen kamer en een eigen laptop heeft, maar sinds corona weten we beter. We hebben behoefte aan *counter narratives*, tegenverhalen over mensen die niet goed gezien worden. Dat kan gaan over kleur, religie, maar ook over gezondheid. Een leerling vertelde me dat ze een strafopdracht had gekregen omdat ze te weinig op school was geweest, terwijl ze dat helemaal niet kon vanwege haar chronische ziekte. (...)

Wees geen redder. Een valkuil is dat je mensen zielig vindt en ze wilt gaan redden. Denk niet bij een meisje met een hoofddoek: die wordt onderdrukt, want veel moslimmeisjes ervaren dat niet zo. Je maakt een slachtoffer van ze terwijl ze dat niet zijn. Ikzelf zag hier op school een keer een moslimmeisje dat normaliter geen hoofddoek droeg, ineens wel met een hoofddoek. Ze bleek een *bad hair day* te hebben. Hulp is goed, maar wel op basis van gelijkwaardigheid.¹

Lector kansengelijkheid Monique Leijgraaf

Kansenongelijkheid in het onderwijs is aan de orde van de dag. Waar je wieg staat bepaalt je schoolloopbaan. Kinderen van ouders met een laag inkomen krijgen vaker een lager schooladvies dan uit hun eindtoets kwam en deze onder advisering komt op het platteland vaker voor. Leerlingen op basisscholen in kwetsbare wijken hebben een achterstand ten opzichte van leeftijdsgenoten in andere wijken. Diverse onderzoeken tonen hierover harde cijfers en een aantal televisieprogramma's, waaronder het populaire en veelbesproken *Klassen*, lieten de afgelopen jaren op overtuigende wijze zien hoe dit vorm krijgt in de praktijk.

Verskillende trends en ontwikkelingen verhogen de druk op het onderwijs en spelen deze kansenongelijkheid verder in de kaart, zoals de coronacrisis, de vluchtelingenstromen uit bijvoorbeeld Syrië en Oekraïne, het grote tekort aan leraren en de toeneemende tweedeling in de maatschappij. Subtiele en minder subtiele mechanismen maken dat kwetsbare kinderen niet tot hun recht komen tijdens hun schoolloopbaan. Politici en betrokkenen uit het onderwijs roepen dat het zo niet langer kan en dat het tijd is voor actie. Tegelijkertijd is er een huivering voor de zoveelste maatregel, verandering of vernieuwing in het onderwijsstelsel, want dat heeft in het verleden niet altijd de gewenste verbeteringen gebracht.

---

¹ Jong, P. de (17 juni 2022). Interview: Lector kansengelijkheid: Dat Turkse kinderen op school niet onderling hun moedertaal mogen spreken is een uiting van argwaan. *Het Parool*.

Wat kun je als professional in het onderwijs zelf doen in je eigen klas, voor je eigen leerlingen, om vanaf vandaag een bijdrage te leveren aan gelijke kansen voor allemaal? Want het credo ‘verbeter de wereld, begin bij jezelf’ is ook hier van toepassing. Misschien ben jij wel die ene leraar die het verschil maakt in het leven van die ene kwetsbare leerling.

Kwetsbare kinderen – zij die ‘anders’ zijn, kinderen uit bijstandsgezinnen, gebroken gezinnen, kinderen met een migratieachtergrond, vluchtelingen, gehandicapten, kinderen met een label, met een rugzak, superslimme kinderen, zij die gepest worden, zij die pesten, die radicaliseren, onhandelbaar zijn, misbruikte kinderen, mishandelde kinderen, stille kinderen, drukke kinderen, jongens, meisjes, gay, trans... Wat hebben al deze kinderen gemeen? Wat hebben ze nodig om te kunnen groeien en bloeien? Hoe kun je als leraar of docent in de gegeven omstandigheden met die enorme werkdruk en alle eisen waar je aan moet voldoen, er toch voor zorgen dat je een veilige en stimulerende plek creëert waar iedereen zich prettig en veilig voelt en tot z'n recht komt?

Kitlyn Tjin A Djie, familietherapeut en opleider, is een Chinees-Surinaamse migrant, geboren in Paramaribo en opgeleid en door de wol geverfd in de Nederlandse jeugdhulpverlening. Ze ontdekte dat kwetsbare kinderen en jongeren die hulp nodig hadden, vaak niet gebaat waren bij de aanpak van jeugdzorg. Als antwoord op het witte westerse individualistische denken ontwikkelde ze Beschermjassen, een model dat kinderen en jongeren beschouwt in hun familiale, culturele en historische context en dat aandacht geeft aan verschillen.

Beschermjassen helpt je te zien wat de ander nodig heeft, te weten wat je kunt zeggen of doen, je krachten te hervinden als je zelf kwetsbaar of onzeker bent en de ander te beschermen als het onveilig is in de groep.

Met dit boek willen we professionals in het onderwijs de hand reiken om in de huidige context wezenlijk een verschil te kunnen maken. Ook al heb je geen invloed op de soms onmogelijke regels, eisen en voorwaarden die aan jou als professional worden gesteld, Beschermjassen geeft je een nieuwe bril en nieuwe tools die je altijd, overal en onder alle omstandigheden helpen om veiligheid te creëren, voor jezelf, voor de kwetsbare leerling in het bijzonder en voor de klas of school in het algemeen, opdat er een optimaal leerklimaat ontstaat voor allen.

Veel verhalen in het boek zijn geanonimiseerd door namen en feiten aan te passen.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 Kitlyns verhaal

Dit hoofdstuk vertelt het verhaal van Kitlyn Tjin A Djie. Haar verhaal laat zien hoe het haar als 'vreemde ander' is vergaan met betrekking tot het onderwijs in Nederland. Hoe heeft ze haar opleidingen en die van haar kinderen ervaren? Wat ontdekte ze als Suri-naamse over de verschillen tussen niet-westers en westers leven en denken? En hoe bracht haar dat tot het bedenken van Beschermjassen?

Hoofdstuk 2 Beschermjassen

Beschermjassen is een zelfstandig naamwoord én een werkwoord. Toen Kitlyn werkte met tienermoeders, ontdekte ze dat kinderen in de knel weer vooruit kunnen als ze ingebed worden in hun beschermjassen. Beschermjassen zijn de veilige omhullingen, ankers, rituelen, geuren, plaatsen, eten, alles wat je terugbrengt naar de kracht van je familie. Het werkmodel Beschermjassen kan kwetsbare leerlingen op school helpen om zich veilig te voelen als er sprake is van stress en moeilijkheden.

Hoofdstuk 3 Omgaan met diversiteit in de klas

Het huidige onderwijs gaat gebukt onder een wereld aan problemen. Het is de bedoeling dat iedereen mee kan doen, maar in de praktijk vallen velen buiten de boot. De kansen-ongelijkheid in het onderwijs komt steeds meer aan het licht. Er zijn diverse mechanismen die bijdragen aan grote verschillen in prestaties tussen leerlingen met uiteenlopende achtergronden en eigenschappen. Wat zijn deze mechanismen? Hoe kun je uitsluiting herkennen en wat kun je als onderwijsprofessional doen om in te sluiten?

Hoofdstuk 4 Het belang van familie

De sleutel voor ruimte voor verschil ligt in de erkenning van het belang van families. En tegelijkertijd is dit in Nederland een grote blinde vlek. Er is een groot verschil tussen de wijze waarop westerse en niet-westerse families functioneren. Kennis hebben over de manier waarop je eigen familie en die van je leerlingen is georganiseerd en welke heilige huisjes de familie heeft, is de basis voor veiligheid in de klas.

Hoofdstuk 5 Impact van ingrijpende gebeurtenissen

Dit hoofdstuk geeft inzicht in het effect van gebeurtenissen die ingrijpen in het bestaan. Deze gebeurtenissen voltrekken zich meestal volgens een bepaald patroon. Er is afscheid van het oude, er is een tussenfase, te weten de liminele ruimte, en er is de re-integratie in de nieuwe situatie. Als je je in de liminele ruimte bevindt, kunnen beschermjassen ondersteunend en verbindend zijn.

Hoofdstuk 6 Empathie in de klas

In dit hoofdstuk onderzoeken we wat empathie precies is, hoe je het ontwikkelt en wanneer het empathische vermogen stopt, bij kinderen en bij volwassenen. Het model voor interculturele competenties geeft handvatten hoe je het inlevingsvermogen weer kunt laten stromen. Hoe kun je in contact komen met de ander als het onveilig wordt in de klas, in je team of op school? En wat kun je doen om – naast de verschillen die er zijn – een gezamenlijke moraal af te spreken in de klas of op school, waar iedereen zich in kan vinden?

Hoofdstuk 7 Hoe krijg je verhalen op tafel?

In het verhaal over de geschiedenis en cultuur van je familie zitten antwoorden, krachtbronnen en inzichten besloten die je helpen om vooruit te komen. Je verhaal vertellen is als een beschermjas en luisteren naar elkaars verhalen is een oefening in empathie ontwikkelen. In het onderwijs en in de klas kun je hier met leerlingen van jong tot oud aandacht aan besteden, op verschillende manieren.

Hoofdstuk 8 Aan de slag

Alle voorgaande thema's samen helpen je jezelf en de ander te beschermjassen. In dit laatste hoofdstuk zetten we alles nog eens op een rij en formuleren we per thema een aantal vragen die je aanmoedigen dieper op de stof in te gaan opdat je het geleerde eenvoudig toe kan passen in de praktijk.

Tips voor verdieping en verbreding

De theorieën en methoden van Beschermjassen zijn eerder beschreven in diverse artikelen en boeken voor verschillende doelgroepen. De meeste publicaties vind je op de website: www.beschermjassen.nl.

We hebben er in dit boek voor gekozen om zeer beperkt naar eerdere publicaties over het Beschermjassenmodel te verwijzen. Voor specifieke doeleinden geven we het volgende advies:

Werk je in de leerlingbegeleiding, dan adviseren we om naast dit boek *Beschermjassen, transculturele hulp aan families* (Van Gorcum, 6e, herziene druk 2023) te lezen. Het gaat iets dieper in op hoe je iemand persoonlijk kunt steunen in zijn ontwikkeling, met name als het moeilijk is.

Heb je behoefte om Beschermjassen in te brengen in je team of organisatie, dan adviseren we *Begeleiden van transitie in teams en organisaties* (Van Gorcum, 2023). Dit boek is zeer geschikt voor managers, begeleidingskundigen, coaches en supervisors.

Wil je als leraar zelf of met wat oudere studenten aan de slag met jouw of hun eigen familieverhaal in het kader van Beschermjassen, dan adviseren we je *De Familieziel, hoe je geschiedenis je kan helpen op je levenspad* (Prometheus, 2013). In dit boek vind je een uitgebreide handleiding hoe je je verhaal kunt onderzoeken.